

ПРАВЕДНА КАСИЛЬ
ДУША БІДНОБ
у спогадах сучасників

До першої частини видання включено спогади сучасників про Василя Біднова, до другої – «Василь Біднов. Матеріали до біографії» увійшли раніше опубліковані розвідки упорядника про його дружину Любов Біднову та про крем'янецький період наукової діяльності Василя Олексійовича, спеціально доповнені та виправлені для даної книги. Відомості про членів родини Василя Біднова розширені новими матеріалами, зібраними та записаними упорядником і Людмилою Бай (с. Широке) в 1990-і роки від його односельців. Також до наукового обігу вперше вводиться комплекс архівних документів, пов'язаних з варшавським періодом життя і смерті українського історика, та участі в ньому Олександра Лотоцького (1928, 1935), а також листи Василя Біднова до Левка Чикаленка, Ганни Чикаленко-Келлер (1928–1932) та до Юрія Магалецького (1927).

Підготовлені до друку листи подаються без скорочення, зі збереженням стилістичних та орфографічних особливостей мови автора. Авторські скорочення, власноручні підписи, пропущені слова, відновлені упорядником, взято у квадратні дужки. Без застережень виправлено явні помилки й описки. Відсутні знаки пунктуації проставлено таким чином, що вони не спотворюють змісту листів.

Сердечно дякуємо:

– *Василеві Михальчуківі – директоріві Української бібліотеки імені Симона Петлюри в Парижі (1988–1998) та нинішній директоріві бібліотеки дру Ярославі Йосипишин, за надання копій споминів про Біднова, які друкувалися 1935 року на сторінках тижневика «Тризуб»;*

– *істориківі Інні Старовойтенко за підготовку до друку листів В. Біднова до Левка і Ганни Чикаленків та коментарі до них;*

– *істориківі Галині Михайленко за пояснення до варшавського періоду співпраці В. Біднова з О. Лотоцьким;*

– *колекціонеріві Нурії Бусигіній за наданий до публікації фотопортрет В. Біднова;*

– *художниківі Олександріві Харлану за реконструкцію образу В. Біднова за фотографією;*

– *істориківі Олександріві Сухомлину, за надані фотографії та допомогу в підготовці коментарів до видання;*

– *істориківі Олександріві Пестриковіві, за пошук варшавських адрес В. Біднова та надання матеріалів про В. Біднова;*

– *істориківі Юриві Пахоменковіві за підготовку до друку листа В. Біднова до Юрія Магалецького;*

– *Юлії Датченко за переклад окремих рукописних документів з польської;*

– *Євгеніві Вугайовіві за переклад спогадів з польської.*

ЗМІСТ

Микола Чабан *Василь Біднов у спогадах сучасників*..... 5

ВАСИЛЬ БІДНОВ • У СПОГАДАХ СУЧАСНИКІВ

Олекса Стефанович *Пам'яті проф. В. Біднова*..... 12
Октава..... 13

Наталія Полонська-Василенко *«Його обличчя освітлювалося прекрасними добрими очима»*..... 14

Ганна Чикаленко *Пам'яті Василя Олексійовича Біднова*..... 19

Дмитро Дорошенко *Мої спогади про давнє минуле*..... 33

Демид Бурко *Василь Олексійович Біднов*..... 37

Василь Сімович *Праведна душа. На свіжій могилі Василеві Біднову*..... 44

Прот. Петро Білон *Спогади*..... 50

Марина Антонович-Рудницька *Винятково релігійна людина*..... 56

Олександр Лотоцький *Над свіжою могилою В.О. Біднова*..... 57

Євген Сакович *Проф. В.О. Біднов (посмертні спомини)*..... 59

А.К. *На могилі В. Біднова*..... 73

В'ячеслав Прокопович *Пам'яті В.О. Біднова*..... 77

Софія Русова *Мої спомини*..... 82

Проф. О. Лотоцький *Пам'яті проф. Василя Біднова*..... 84

І. Липовецький *Похорон проф. В. Біднова (Лист із Варшави)*..... 99

Кіра Гасвська *Доля родини*..... 100

Фотододатки..... 101

ВАСИЛЬ БІДНОВ • МАТЕРІАЛИ ДО БІОГРАФІЇ

Микола Чабан *Любов Біднова (портрет на тлі епохи)*..... 110

Любов Бай *Біднови на Широківщині*..... 121

Мотрона Асмолова *Родина батькового брата Кирила*..... 123

Микола Чабан *Новий документ «просвітянина» В. Біднова*..... 124

Додаток 1

№ 1. Лист Правління Катеринославського літературно-артистичного українського товариства «Просвіта» в канцелярію катеринославського губернатора про склад членів правління філіального відділення товариства в с. Мануйлівка

Микола Чабан *Крем'янець (1921–1922 рр.) у біографії Василя Біднова (за архівними матеріалами)*..... 126

Додаток 2

№ 2. Лист Православного Крем'янецького Єпископа Діонісія до Міністерства Вірувань у Варшаві з проханням дозволити професору В. Біднову викладати в Крем'янецькій духовній семінарії

№ 3. Звіт представника Міністерства релігійних вірувань і народної освіти по Волинському округу до міністра релігійних вірувань і народної освіти у Варшаві із запереченнями щодо роботи професора В. Біднова в Крем'янецькій духовній семінарії

Список професорського персоналу, що перебуває у Кременецькій духовній семінарії

№ 4. Роз'яснення виконуючого обов'язки голови Волинського воєводського уряду до Міністерства релігійних вірувань і народної освіти у Варшаві з категоричним відхиленням пропозиції єпископа Діонісія щодо призначення В. Біднова професором в Крем'янецьку духовну семінарію як політичного діяча неприхильного до Польщі

№ 5. Звіт представника Міністерства релігійних вірувань і народної освіти по Волинському округу до міністра релігійних вірувань і народної освіти у Варшаві про небажаність знаходження професора В. Біднова в Крем'янецькій духовній семінарії для інтересів Польщі

№ 6. Копія звіту шкільного інспектора Крем'янецького повіту В. Сцебури до Управління Волинського шкільного округу в Луцьку про результати перевірки під час іспитів на атестат зрілості у православній духовній семінарії у Крем'янці

№ 7. Лист куратора Волинського шкільного округу до міністра релігійних вірувань і народної освіти у Варшаві про необхідність усунення професора В. Біднова з посади у Крем'янецькій духовній семінарії

№ 8. Лист департаменту вірувань Міністерства релігійних вірувань і народної освіти до єпископа Діонісія у справі професора духовної семінарії у Крем'янці В. Біднова

№ 9. Лист архієпископа Волинського і Крем'янецького Діонісія до Міністерства релігійних вірувань і народної освіти про від'їзд професора В. Біднова з Крем'янця.

<i>Додаток 3</i>	
№ 10 Лист Василя Біднова до Юрія Магалецького.....	140
<i>Посмертні згадки. Арсен Біднов</i>	
	142
<i>Галина Михайленко Варшавський Період (співпраця та дружба В. Біднова з О. Лотоцьким)</i>	
	144
<i>Додаток 4</i>	
№11. Лист митрополита Православної церкви в Польщі Діонісія до Міністра релігійних вірувань і народної освіти щодо призначення В. Біднова в Варшавський університет	
№12. Лист ректора Варшавського університету до Міністерства релігійних вірувань і народної освіти щодо призначення 10 000 злотих на подальшу організацію Студії Православної Теології у зв'язку з переведенням до Варшавського університету проф. Василя Біднова і проф. Олександра Лотоцького	
№13. Лист ректора Варшавського університету до Міністерства релігійних вірувань і народної освіти щодо проектів угод з надзвичайними професорами Студії Православної Теології: О. Лотоцьким і В. Бідновим	
№14. Подання професора Варшавського університету О. Лотоцького до Міністра Релігійних віросповідань і народної освіти	
№15. Лист керівника Студії Православної Теології Митрополита до Міністерства релігійних вірувань і народної освіти щодо одноразової допомоги О. Лотоцькому на покриття поховальних витрат та для допомоги удові В. Біднова	
№16. Відповідь Міністерства релігійних вірувань і народної освіти ректору Варшавського університету щодо допомоги О. Лотоцькому на часткове покриття коштів поховання В. Біднова	
<i>Інна Старовойтенко Листи Василя Біднова до Левка Чикаленка та Ганни Чикаленко-Келлер (1928–1932 роки)</i>	
	150
<i>Додаток 5</i>	
№ 17–24 Листи до Левка Чикаленка	
<i>Додаток 6</i>	
№ 25–26 Кореспонденції до Ганни Чикаленко-Келлер	
<i>Коментарі</i>	
	164
<i>Іменний покажчик</i>	
	202

Галина Михайленко

ВАРШАВСЬКИЙ ПЕРІОД

(співпраця та дружба В. Біднова
з О. Лотоцьким)

Українська еміграція міжвоєнного періоду була потужною інтелектуальною силою, яка в цей період фактично була «обличчям» нашого народу в Західній та Центрально-Східній Європі. Незважаючи на протиріччя, насамперед політичні, українці змогли зорганізуватися в багатьох країнах Європи у потужні культурно-наукові осередки.

Активними учасниками громадської, культурної та наукової діяльності на теренах європейських держав були О. Лотоцький та В. Біднов. Їх знайомство переросло у тривалі професійні та дружні відносини. В емігрантську добу діячі співпрацювали у товариствах, просвітницьких організаціях, навчальних закладах.

З 1922 р. В. Біднов та О. Лотоцький почали викладати в Українському вільному університеті в Празі (В. Біднов з 1922 р. очолював кафедру історії української церкви, а О. Лотоцький розпочав свою роботу в УВУ доцентом церковного права, отримав 1924 р. звання надзвичайного професора, а 1926 р. – звичайного професора за працю «Українські джерела церковного права»). Обидва долучилися до роботи Українського історично-філологічного товариства (зокрема, на одному з засідань В. Біднов виступав з доповіддю «Наукова праця О.Г. Лотоцького»), Музею Визвольної Боротьби України, створеного за ініціативи Д. Антоновича, були співробітниками журналу українського еміграційного студентства «Студентський вісник».

Протягом 1928 р. вирішувалося питання про перехід Василя Біднова до Варшавського університету, в якому цього ж року почав викладати й О. Лотоцький. У стінах Варшавського університету В. Біднову, разом з іншими викладачами-українцями О. Лотоцьким, І. Огієнко, П. Зайцевим, вдалося виховати кількох молодих науковців та зацікавити історією Української церкви багатьох майбутніх священиків.

* Archiwum Główny Akt Nowych, zespół 14. Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w Warszawie z lat 1917–1939, teka 4086. Akta osobowe – Lotocki Aleksander; 1928–1938, str. 5.

За ініціативи культурно-освітньої секції Українського центрального комітету 1930 р. у Варшаві було організовано Вищі українознавчі курси, що передбачали проведення низки лекцій українськими науковцями в еміграції. В. Біднов та О. Лотоцький були у складі комісії, що готувала програму курсів. Співпраця продовжилася й в Українському науковому інституті у Варшаві, що повстав під егідою О. Лотоцького. Як директор інституту О. Лотоцький виявив себе талановитим організатором науки та навчального процесу і зміг створити працездатний колектив науково-педагогічних кадрів. Серед співробітників закладу були талановиті вчені та викладачі: В. Біднов, Р. Смаль-Стоцький, П. Зайцев, Д. Дорошенко, С. Сірополко, С. Гловінський, М. Кордуба та багато інших фахівців.

Навесні 1932 р. за ініціативи О. Лотоцького у Варшаві була створена «Комісія перекладу Св. Письма та книг богословських». Український науковий інститут у Варшаві почав роботу над створенням такої комісії ще 1931 р. Її головою погодився бути митрополит Православної церкви у Польщі Діонісій, заступником голови – О. Лотоцький, секретарем – В. Біднов.

В УНІ протягом 1930–1935 рр. під керівництвом Р. Смаль-Стоцького діяла Комісія історії літератури, яка з 1934 р. розпочала видання творів Т. Шевченка, а до складу редакційної підкомісії входили О. Лотоцький (голова), В. Біднов та П. Зайцев.

Співпраця і дружба визначних діячів української еміграції міжвоєнного періоду ХХ ст. тривала до самої смерті Василя Біднова. Пам'ять про свого товариша О. Лотоцький вшанував у публікаціях «Pamięci prof. Wasyła Bidnowa»^{**} та «Над свіжою могилою Василя Біднова»^{***}.

^{*} Підтвердження цьому знаходимо в спогадах С. Саковича: «Проф. О.Г. Лотоцький, частий гість В. Оча і найближча для нього на еміграції людина...». Див. С. 60 цього видання.

^{**} Lotocki A. Pamięci prof. Wasyła Bidnowa, Elpis, t. IX, z. 1–2 (1937) 282–301.

^{***} Див. с. 57–58 цього видання.

Додаток 4

№ 11. Лист митрополита Православної церкви в Польщі Діонісія до Міністра релігійних вірувань і народної освіти щодо призначення В. Біднова в Варшавський університет

№1872
Варшава

19 травня 1928 р.

*До Вашої Світлості
Пана Міністра Релігійних віросповідань
і народної освіти*

Відповідно до усної розмови у справі залучення нових наукових сил на Студії Православної Теології Варшавського університету, підтверджую цим, що не маю заперечень щодо кандидатури пана Василя Біднова з погляду на його правовірність й релігійність.

(подпис) [Діонисій] Митрополит

AAN, zespół 14. MWR i OP, teka 1111. Seminaria i zakłady teologiczne - Studium Teologii Prawosławnej - Uniwersytet Warszawski - profesorowie (t.II), str. 28.

№ 12. Лист ректора Варшавського університету до Міністерства релігійних вірувань і народної освіти щодо призначення 10 000 злотих на подальшу організацію Студій Православної Теології у зв'язку з переведенням до Варшавського університету проф. Василя Біднова і проф. Олександра Лотоцького

л. 5704/28
Варшава

19 червня 1928 р.

*До Міністерства Релігійних віросповідань і громадської освіти
Департамент Науки й Вищих навчальних закладів*

У зв'язку з прийняттям на роботу на Студії Православної Теології у Варшавському університеті проф. Василя Біднова і проф. Олександра Лотоцького, які проживають у чеській Празі, постає потреба надати вищезазначеним фінансову допомогу на переїзд і пошук помешкання в Варшаві.

З цього поводу ласкаво прошу Міністерство, посилаючись на суттєві причини пояснення такої суми, надати Студіям Православної Теології для цієї мети 10 000 /десять тисяч/ злотих. Така сума вмотивована фактом, що в найближчі часи виникне потреба покрити також кошти переїзду для проф. Троїцького з Суботниці в Югославії й проф. Поповича з Югославії, з якими Організаційна комісія проводить перемовини щодо обіймання відповідних кафедр на Студіях Православної Теології.

Ректор (подпис)

AAN, zespół 14. MWR i OP, teka 4086. Akta osobowe - Łotocki Aleksander, str. 2.

№ 13. Лист ректора Варшавського університету до Міністерства релігійних вірувань і народної освіти щодо проектів угод з надзвичайними професорами Студії Православної Теології: О. Лотоцьким і В. Бідновим

9544/28

28 вересня 1928 р.

Варшавський університет

*До Міністерства релігійних віросповідань і народної освіти
Департамент Науки й Вищих навчальних закладів*

Відповідно до листа Міністерства від 13.07.28 р. № IVSW 6686/28 надсилаю з цим листом проекти угод, на підставі яких панове Олександр Лотоцький і Василь Біднов, відповідно до ухвали Організаційної Комісії Студій Православної Теології Варшавського університету, а також листа від 21.06.1928 Л. 5763/28 і 5764/28 обіймають посади надзвичайних професорів на контрактах: перший – для викладання і практичних занять із історії Православних слов'янських церков і румунської, другий – викладає і проводить практичні заняття з літургії й загальної історії церкви, починаючи від 1 жовтня 1928 р.

Ректор (подпис)

AAN, zespół 14. MWR i OP, teka 4086, str. 10.

№ 14. Подання професора Варшавського університету О. Лотоцького до
Міністра Релігійних віросповідань і народної освіти
Варшава,

8 квітня 1935 р.

1 квітня цього року о 9 годині ранку помер надзвичайний професор Студій Православної Теології Варшавського університету Василь Біднов. Зважаючи на його раптову смерть я не звернувся до Квестури [Фінансового відділу] за його платню, хоча я маю доручення на платню померлого за місяць квітень. Усі витрати, пов'язані з його похованням склали суму 1350 злотих, які я витратив з власних коштів.

Зважаючи на те, що с.п. [світлої пам'яті] пан професор В. Біднов мав отримати платню за квітень, оскільки він працював у Варшавському університеті з кінця 1928 р., маю намір просити Пана Міністра про призначення допомоги у розмірі 1350 – на покриття коштів поховання.

(підпис) [проф. О. Лотоцький]

AAN, zespól 14. MWR i OP, teka 1111, str. 236.

№ 15. Лист керівника Студій Православної Теології Митрополита до
Міністерства релігійних вірувань і народної освіти щодо одноразової
допомоги О. Лотоцькому на покриття поховальних витрат та для допо-
моги удові В. Біднова

188/R/3951/35

Варшавський університет

16 квітня 1935 р.

через Його Світлість Пана Ректора
Варшавського університету
на місці

1 квітня цього року помер надзвичайний професор Студій Православної Теології Варшавського університету, магістр теології пан Василь Біднов, залишивши на кордоном дружину.

С.п. [світлої пам'яті] Василь Біднов не залишив жодних заощаджень, тож усі витрати, пов'язані з похованням, покриття із власних коштів вико-

навець заповіту Василя Біднова професор звичайний Студій Православної Теології Олександр Лотоцький, який також у міру можливостей має заопікуватися матеріальним станом удови.

Зауважуючи вищевказане й відповідно до того, що стан матеріальний удови є дуже тяжкий, звертаюсь до Міністерства з ласкавим проханням надати проф. Олександру Лотоцькому одноразову допомогу в сумі 1000 злотих на покриття поховальних витрат, а також для допомоги удові с.п. [світлої пам'яті] проф. В.Біднова.

(підпис) [Митрополит Діонісій]

Керівник Студій Православної Теології

AAN, zespól 14. MWR i OP, teka 4086, str. 47.

№ 16. Відповідь Міністерства релігійних вірувань і народної освіти ректору
Варшавського університету щодо допомоги О. Лотоцькому на часткове
покриття коштів поховання В. Біднова

BP 8990/35 16.IV. 5

188/R/3951/35

10 травня 1935 р.

Відповідь

До Ректорату Варшавського університету
у Варшаві

Міністерство¹⁴ Релігійних віросповідань і громадської просвіти надає відповідно до Dz.3 §2 Бюджету суму 400 /чотириста/ як допомогу для пана професора Олександра Лотоцького, на часткове покриття коштів поховання пана Василя Біднова, професора за контрактом Студій Православної Теології Варшавського університет.

Директор Персонального Бюро
/Ян Т. Ліпка/

AAN, zespól 14. MWR i OP, teka 1111, str. 235.

Наукове видання
серія «DNIPROVIANA»

ПРАВЕДНА ДУША

Василь Біднов

у спогадах сучасників

Упорядник ЧАБАН Микола Петрович

Портрет на обкладинці – художник Олександр Харлан

Відповідальна за випуск *О.В. Вінниченко*
Художній та технічний редактор *М.Д. Кислов*
Верстка *Misheal_D*
Коректор *В. Орищій*

Формат 64×90/16. Папір офсетний. Гарнітура SchoolBookC.
Друк офсетний. Ум. друк. арк. 13,5. Тираж 99 прим. Зам №72/21.
Видавництво «ГЕРДА», 49000, м. Дніпро, пр. Д. Яворницького, 60.
book-shop.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №397 від 03.04.2001 р.

П68 **Праведна душа. Василь Біднов у спогадах сучасників / упорядник Микола Чабан.** – Дніпро: Герда, 2021. – 216 с. – (Серія «DNIPROVIANA») ISBN 978-617-7639-72-4

Збірник присвячений постаті українського історика церкви, громадського діяча, педагога, архівіста, одного з творців «Просвіти» у Катеринославі Василя Біднова (1874–1935). Вперше зібрані воедино, спогади сучасників створюють багатогранний образ сумлінного ученого і дивовижної людини, яку називали праведником. В біографії вченого віддзеркалилася його суперечлива доба – півтора десятки років наполегливої роботи в галузі національного відродження на Катеринославщині, переїзд для викладання в першому українському університеті в Кам'янці-Подільському, болісна вимушена еміграція і прощання з батьківщиною, де лишилася половина родини... Злигодні емігрантського життя вкоротили йому віку, але не здолали Духу. У спогадах, архівних документах і листах міститься багатий фактичний матеріал з переважно емігрантського періоду його життя. Бо писати про нього в радянській Україні було невілжно.

Видання приурочене до 30-річчя Незалежності України, вистражданої Василем Бідновим.

УДК 929Біднов+94(477+438+437.3),1874/1935"

ISBN 978-617-7639-72-4